

EUROOPAN TURVALLISUUS 1980-LUVULLA

(Tiivistelmä toimitusjohtaja Max Jakobsonin Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosikokouksessa 6. 4. 1981 pitämästä esitelmästä)

Kansainvälisen poliittisen tilanteen kiristyessä mielipidetiedustelut osoittavat, että sodan vaara askarruttaa yhä enemmän kansalaisia. Kysytään: Olemmeko palaamassa kylmään sotaan? Mitä voitaisiin tehdä liennytyksen pelastamiseksi?

Vaikka käsitteet kylmä sota ja liennytys ovat epämääräisiä, ne ovat käyttökelpoisia välineitä kansainvälisen politiikan rakennemuutosten kuvaamiseksi.

Kylmällä sodalla tarkoitamme sitä kansainvälisen politiikan vaihetta, joka alkoi pian toisen maailmansodan päättymisen jälkeen voittajavaltojen liittoutuman jakautuessa kahteen kilpailevaan valtaryhmittymään. Kummassakin oli johtovaltio, jolla oli omassa ryhmittymässään hallitseva asema, ja molemmat olivat ideologisesti yhtenäisiä. Idän ja lännen kamppailun päärintamana oli Eurooppa, missä Saksan kysymys piti yllä jännitystä suurvaltasuhteissa.

Tiedämme nyt, että kylmä sota huipentui Berliinin ja Kuuban kriiseihin vuosina 1961—62, jolloin maailma oli ydinasesodan partaalla. Molemmissa leireissä pidettiin tuolloin aseellista yhteentörmäystä yleisesti väistämättömänä; molemmissa oli myös voimia, jotka pitivät sitä ei vain väistämättömänä vaan myös toivottavana.

Molemmissa valtaryhmittymissä pääsi kuitenkin voitolle suuntaus, joka asetti ydinsodan välttämisen ensisijaiseksi tavoitteeksi. Kuuban kriisin jälkeen alkoi kehittyä supervaltojen, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain välillä yhteistyöjärjestelmä, jolle myöhemmin annettiin nimitys liennytys. Se nojautui ydinasevaltojen sotilaalliseen voimatasapainoon, joka puolin ja toisin tunnustettiin suhteiden perustaksi. Erilaisin asevalvontajärjestelyin pyrittiin hillitsemään ja rajoittamaan varusteluja tasapainoa järkyttämättä. Euroopassa tunnustettiin vallitseva tilanne, status quo, suhteiden kehittämisen lähtökohdaksi. Lisäksi ryhdyttiin kehittämään yhteistyötä, lähinnä YK:n puitteissa, kolmannen maail-

man selkkausten ja kriisien sääntelemiseksi, jotta ne eivät muodostuisi vaaraksi supervaltojen suhteille.

Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton yhteistyön eräänä valtopoliittisena taustatekijänä oli Kiina. Kuuban kriisin jälkeen oli Neuvostoliiton ja Kiinan välillä syntynyt avoin välirikko, ja Moskovassa alettiin jo pitää Kiinaa päävihollisena, joka uhkasi Neuvostoliiton turvallisuutta välittömämmin kuin Yhdysvallat. Samaan aikaan Yhdysvallat uppoutui yhä syvemmälle Vietnamin sotaan, ja sielläkin nähtiin Kiina päävastustajana. Yhteinen vihollinen lähensi Neuvostoliittoa ja Yhdysvaltoja toisiinsa.

Liennytysjärjestelmä on kuitenkin jo usean vuoden ajan heikentynyt ja murentunut. Tähän ovat vaikuttaneet useat tekijät. Kiina ei ole enää yhdistävä tekijä, vaan se on voimakkaasti lähentynyt Yhdysvaltoja ja Länsi-Eurooppaa. Aseteknologian kehitys vaikeuttaa voimatasapainon säilyttämistä ja uhkaa romuttaa tähänastiset asevalvontajärjestelyt. Kilpailu luonnonvarojen hallinnasta ja hyväksikäytöstä on luonut kolmanteen maailmaan kriisitekijöitä, jotka vaarantavat supervaltojen välisiä suhteita.

Samaan aikaan sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto ovat taloudellisesti heikentyneet. Niiden suhteellinen voima kansainvälisessä politiikassa on aikaisempaa vähäisempi eivätkä ne pysty hallitsemaan omaa ryhmittymäänsä samassa mitassa kuin ennen.

Kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta ei nykytilanteessa uhkaa niinkään suurvaltaryhmittymien aseellinen yhteentörmäys, niin kuin näytti kylmän sodan aikana, vaan pikemminkin vallan hajoamisesta johtuva kriisitilanteiden hallitsemattomuus.

Päinvastoin kuin kylmän sodan aikana päärintama ei nyt kulje Euroopassa, vaan Eurooppa on toistaiseksi säilynyt vakaana alueena suurvaltasuhteiden jännittyneisyydestä huolimatta. Euroopan maiden välille syntynyt keskinäisen riippuvuuden verkosto pitää yllä stabiilitettä. Mutta Euroopankin tilanne on haavoittuva sekä ulkoisten uhkatekijöiden että sisäisten rakenneheikkouksien vuoksi. Ulkoisten uhkatekijöiden joukossa on ennen muuta Euroopan maiden suuri riippuvuus öljyn ja raaka-ainesten saannista kolmannen maailman piiristä. Sisäinen haavoittuvuus ilmenee tänä päivänä erityisen selvästi Puolan tapahtumissa.

Näköpiirissä ei ole sellaisia tekijöitä, jotka saattaisivat johtaa kansainvälisen tilanteen vakiintumiseen. Siksi on varauduttava ehkä pitkäaikaiseen epävarmuuteen ja jännitykseen.

Suomelle tämä merkitsee ennen muuta sitä, että meidän on käytettävä enemmän voimavaroja turvallisuutemme varmistamiseen. Aina kun kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä heikkenee ja toimii huonosti, on pakko uhrata enemmän kansallisiin turvallisuustoimiin. Sekä sotilaallista puolustuskykyämme että myös taloudellista kriisivalmiuttamme on vahvistettava.